

Pravo- in dȓzavoslovna predavanja v Ljubljani.

Spisal Peter pl. Radics.

(Dalje.)

O uredbi tega ljubljanskega vseučilišča od leta 1810. do l. 1813. poroča nam vrstnik, kateri je pričel svoje studije na tem vseučilišču, tako-le: ¹⁾

„Nach dem Reglement sur l'Enseignement et la discipline des écoles centrales de Laybach. Art. 34—41 bestand die Universität aus 7 Abtheilungen.

- 1) Medicin, 5 Jahrgänge;
- 2) Chirurgie, 5 Jahrgänge;
- 3) Pharmacie, 4 Jahrgänge;
- 4) Ingenieurkunst und Architektur, 3 Jahrgänge;
- 5) Messkunst, 3 Jahrgänge;
- 6) Das Jus mit 4 Jahrgängen
 - 1) Eloquenz, Methaphysik, Physik.
 - 2) Naturrecht und Moral, allg. Weltgeschichte.
 - 3) Code Napoleon, Criminalrecht, Notariatskunst.
 - 4) Code Napoleon, Criminalverfahren, gerichtliche Medicin.
- 7) Theologie mit 4 Jahrgängen.

Der Regent jeder Facultät war authorisirt, den Candidaten vom 1. Jahrgange zu dispensiren, wenn er sich mit Zeugnissen ausgewiesen, dass er die Eloquenz, Methaphysik und Physik schon vor dem Eintritt in das Facultätsstudium gehört.“

„Noch leben einige Männer“ konča poročevalec „geachtet in verschiedenen Dienstcategorien, welche an der Laibacher Universität studirt haben, die, wenn auch nicht mit grossartigen Localitäten ausgestattet, ihren Beruf doch sehr wohl erfüllten. Sind doch auch die berühmten Universitäten Heidelberg, Jena, Ginth u. a. mehr in kleinen Städten und trotzdem sind sie, und mit Grund viel renommirter als manche andere in Residenzstädten.“

Te spomine na ljubljanske „Ecoles centrales“ v dobi francoske medvlade priobčil je stari vrstnik, ko se je šlo, kakor pravi dalje, „aus sehr gewichtigen Gründen um die Errichtung einer

¹⁾ „Laibacher Zeitung“ iz l. 1849., v sredo, 5. junija, št. 67.

Universität in Laibach“, in ko se je uverilo, „dass der Unterricht hierlands in allen jenen Fachwissenschaften in der (slovenischen) Landessprache ertheilt werden solle, welche der zukünftige constitutionelle Staatsbeamte dieser Kronländer in praxi in dieser Sprache benöthigen wird“. ¹⁾ To bilo je v prvih dneh, kateri so sledili viharnim nesrečnim dnem leta 1848.!

Uže malo tednov potem, ko se je proglasila ustava, poslal je rektor ljubljanskega liceja med. dr. Sporer iz seje licejskega rektorata dopis („note“) „ddo. Laibach, 11. Mai 1848“ slavnemu mestnemu magistratu glavnega mesta ljubljanskega radi osnove vsučišča v Ljubljani, ²⁾ v katerem pravi med drugim, da rektorat to zadevo „der ebenso wirksamen als weisen Thätigkeit der Vertreter dieses Landes, seiner Gemeinden und der Repräsentanz dieser Provinzialhauptstadt mit dem innigsten Vertrauen in die Hände legt — hoffend, dass nicht nur die allgemeinen Sympathien diesem Antrage folgen, sondern vielleicht selbst einige Orts- und Landesmittel angegeben werden könnten, welche den Gedanken zum Leben verwirklichen.“

Z veliko naglico je odgovoril mestni magistrat v svojem imenu in imenu „meščanskega odbora“ s pismom („Magistratsantwort“) z dne 20. maja 1848. l. ³⁾ začasno odklanja. V tem pismu glasi se med drugim: „Die Wolthaten und Vortheile, welche bei Gründung einer Universität in der Provinzialhauptstadt Laibach der vaterländischen Jugend, ihren Eltern und dieser Stadtgemeinde zugehen müssen, sind jeden Anklanges und jeder kräftigen Unterstützung würdig, daher das mitgeteilte Projekt freundschaftlichst begrüsst wird, aber die finanzielle Lage der Stadt ist im Augenblicke derart beschaffen, dass man sich zu keinem Opfer herbeilassen kann, bei Besserung der finanziellen Verhältnisse wolle man aber nach Thunlichkeit das Vorhaben unterstützen.“

Istega dne (11. maja 1848), katerega se je obrnil rektorat na magistrat in na stanove, izdal je tudi javen oklic (promemoria), kateri so priobčile „Novice“ v številkah z dne 31. maja in z dne 7. junija.

¹⁾ Ravno tam.

²⁾ Mestni arhiv, fasc. 47/2991 ex 1848.

³⁾ Ravno tam.

Le-ta oklic glasi se doslovno:

Vseučiliša nam je v Ljubljani potrěba. Krajncam pa tudi vsim Slovincam sploh v prevdarik ¹⁾.

„Vseučiliša (Universität) ²⁾ nam je potrěba. To potrebo so spoznali ne le vsi učeniki Ljubljanskih viših šol, temuč tudi učenci modroslovstva (7 in 8 šole). Gosp. Dr. Sporer, vodja ljubljanskih zdravniških šol in letošnji licealni predstojnik, so sprožili prvokrat to reč 4 dan tega mesca v zboru vodjov in učnikov bogoslovskih, zdravniških in modroslovskih šol, ki so enoglasno sklenili, da naj imenovani gosp. predstojnik naredé pismo, v katerim se ima obširno razložiti korist in potrebo vseučiliša v Ljubljani, katero se bo potem v imenu podpisanih vodjov in učnikov višjih šol poslalo krajskim deželnim stanovam in Ljubljanski mestni gosposki, razglasilo pa tudi po celi deželi, de se bojo enake vošila za to napravo povsod izbudile in pripomočki posvetovali, s katerimi bi se ta naprava ustanovila ³⁾. Le po ti poti bi bila družba učnikov v stanu, to za celo deželo koristno in imenitno reč dalje gnati in do zaželjeniga konca doveršiti. — Slavni predstojnik, gosp. dr. Sporer so sestavili tako pismo, katero je bilo v zboru 11 dan tega mesca od popisanih gospodov skozi in skozi poterjeno in se takóle glasi:

Naprava vseučiliša v Ljubljani je silno koristna in imenitna reč za celo deželo. Pa le, če združena pomoč ta namen dosěci pomaga, se zamore ta naprava vstanoviti. Ako pa ta namen bolj natanjko prevdarimo, se na eni strani velika dobrota te naprave, — na drugi pa tudi težave in strožki pokažejo, katere njeno vstanovljenje in ohranjenje těrja.“

„Kar korist vseučiliša zadene, je očitna kot beli dan za popolno omikanje mladosti v vsih višjih védnostih, narodnimu duhu primerjenih. Lepa priložnost, se domá izučiti in izobražiti, bo vabila sinove dežele po lagljejih potih v šole. Bližnost staršev in žlahte jim

¹⁾ „Novice“, 1848, št. 22. in 23. z dne 31. majnika in 7. junija, p. 91. in p. 95.

²⁾ Vseučiliše je velika šola, v kateri se vse vednosti duhovstva, zdravništva in pravdoznanstvo učijo, katerih mladeneč potrebuje, da zamore potem en ali drug stan stopiti.

Vredništvo „Novic“.

³⁾ Poslanci! ne pozabite za to reč tudi na deržavnim zboru na Dunaji se potegniti.

Vredništvo „Novic“.

bo polajšala prebivanje v Ljubljani. Razproštena, po ustavi zagotovljena slovenska narodnost, koja tudi Primorje, nekaj Štajarskiga in Koróškiga obseže in se clo do Hrovaškiga razširja in v vsim več kot en milijon duš obseže, zasluži in terja to samostojno in popolno napravo, in bo, če le število tistih učencov vzamemo, ki bodo letas osmo šolo dokončali (72 učencov namreč) gotovo dovolj učencov pri- vabila, posebno če pomislimo, de ni v Primorskim ne v Horvatii, ne v Slavónii take naprave. Poslednjič zapoveduje sedanjí čas z oistrim glasam vsakimu narodu, de na poti dušniga napredovanja ne zaostaja, kakošno narodno omikanje terja.“

„Ne smémo sicer pozabiti, de taka naprava je le potrebam višjiga omikanja in višji učenosti primerjena, in de imamo še veliko za male šole storiti, ker je še veliko far v deželi še zmeraj brez šol. Toda po novi vladi se bo duh omikanja po soséskah kmalo izbudil in male šole se bojo povsod napravile, ktere se dajo lahko popolno osnovati; ravno zató se morajo pa tudi na tisto stopnjo popolnosti povzdigniti, na kteri si novo izbujeni duh narodnosti s svojo krepotjo pota k téčnimu napredovanju poiskati za- more.“

„Zavoljo pomanjkanja víkših šol pa narod gotovo velike zgube terpi, če bistre glave zavoljo téga svoje omikanje v ptujih deželah in ptujih jezikih íšejo, svojo imenitnost tam dosézejo in ptujim narodom zapadejo, de tako domačija svoje najboljši močí zgubuje, in v svoji dušni dremoti le zunanje spodbáde pričakuje.“

„Koliko je bila Krajnska dežela po tih poti slavnih glav zgubila, imamo v pretečenih in zdanjih časih dovelj prič, in ta zguba narodnosti se mora pomanjkanju samostójnih pomočkov šolskiga izobraženja pripisati.“

„Ako se učiliše za obertnost in védnosti v deželi napravi, ktero nej se v narodnim duhu in po potrebni naredbi dozdanjih malih in latinskih šol osnuje, bodo víkši šole, združene tudi z omikovanjem lo- vénskiga jezika, vsim stanovam tisto veljavnost dale, koja vesolno ljudstvo povzdigniti zamore.“

„Desiravno se dandanašnji v slovénkim jeziku vsi razdelki védnost še ne zamorejo obdelovati, kar zavoljo združenja slovénkih deželá z družimi deržavami cesarstva celò celò potrebno ni, se bo pa vender sčasama slovénki jezik toliko omikal in obogatil, de se bo tudi v víkši vednosti vpeljati mogel.“

„Marsikdo bo morebiti rekel, da zavoljo bližnih vseučiliš v Gradcu, v Inspruku in na Dunaji noviga v Ljubljani treba ni.“

„Ako so bile pa v téh tudi ne ravno velicih nemških deželah vseučiliša potrebne spoznane, se mora ta potrebnost v Ljubljani timveč spoznati, kér so ljudstvu skozi in skozi slovenskiga naroda zavoljo pomanjkanja domačih višjih šol marsikteri zaderžki na poti, ktere mora premagati, predin zamore k ptujimu ljudstvu v šole iti.“

„Druga stran, ktera pomočke za osnovo in ohranjenje popolniga vseučiliša kaže, razodene zaderžke, ki se le z velikimi težavami premagati dajo.“

„Ako narod potrebnost take naprave spozná, ni več govorjenja o tem, de bi zavoljo še neznanih pomočkov se nič storiti ne dalo. Vladarstvo ali pa ljudstvo jih morate najti, in jih boste tudi našle.“

„V vsih časih so spoznali, de je ljudstvo omikanje nar terdnejši steber deržav; zató ga tudi vladarstva podpirajo in v skerb jemljejo. Ako pa vladarstvo dozdej v tem ni kaj preveč skerbí imélo, bo ustava v prihodnjič mende kaj več storila.“

„Vladarska denarnica rés v téh tesnih dnévih ne more polniga upanja za to napravo dati. Tode potreba vikšiga in obširnjšiga narodniga omikanja tega mogočno v današnje življenje in ravno sedanje vrenje in kipenje zamore in bo tudi svoje snutke izločilo.“

„Imenovaniga pravila, potrebne pripomočke za veči izobraženje naroda vladarstvu v skerb izročiti se moramo tadaj že zdaj terdno poprijeti, zraven tega pa tudi že zdej za pripomočke skerbeti, ktere zamore dežela tako visokimu namenu v dar primesti.“

„Téh poiskati, oživiti in lepimu namenu v prid napeljati, de se saj perve stopinje za doséženje tega naména brž ko je moč storijo, je silna in serčna prošnja, ktero upa polna slovenska mladost, ktero vsi učeniki deželnim stanovam, Ljubljanski mestni gosposki, vsim srenjam in slehernimu rodoljubu na serce položé, z upanjem, de ne bodo ne le vsi te prošnje podpérali, ampak da bodo tudi pomočkov iskali, po kterih bi se dala imenitna naprava osnovati.“

Članek podpisan je: Iz zbora, c. kr. vikšiga učiliša v Ljubljani 11. Véliciga travna 1848. Dr. Matija Sporer s. r., Juri Zupan s. r. Juri Pavšek s. r., Urban Jerin s. r., Franc Metelko s. r., Dr. Janez Pogačar s. r., Dr. Janez Polc s. r., Dr. Matija Leben s. r., Dr. Janez Semen s. r., Dr. Janez Čuber s. r., Dr. Leopold Natan s. r.,

Dr. Franc Šiffer s. r., Dr. Janez Nep. Biacovski s. r., Dr. Bernard vitez Pahner s. r., Dr. Janez Bleiweis s. r., Dr. Krist. Avg. Voigt s. r., Janez Kersnik s. r., Dr. Karl Hummel s. r., Dr. Wilhelm Unger s. r., Dr. Anton Šubert s. r., Dr. Anton Jarc s. r., Dr. Janez Nep. Kleman s. r., Anton Pertovt s. r.

Le-ta oklic imel je najprvo to posledico, da se je ponudil takratni znani in izvrstni pravnik dr. Ivan Ahačič pri magistratu mestu Ljubljanskemu, da predava v Ljubljani „brezplačno o državljanskem pravu ali o kakem drugem pravnem predmetu v slovenskem jeziku.“¹⁾ Mestni magistrat predložil je to rodoljubno ponudbo dra. Ivana Ahačiča dne 26. oktobra 1848. l. c. kr. deželnemu predsedstvu ter jo „priporočil.“²⁾ Priporočilo utemeljuje magistrat med drugim tako-le: „Ponudnik, kateri ima vse izpite, koje je napraviti pravniku, pridobil si je v svojem mnogostranskem službovanji kot okrajni komisar in okrajni sodnik obilno znanost. Ljudski glas imenuje ga nadarjenega, zakonov veščega, v teoriji in praksi izvežbanega ter izvrstnega pravnika. Čislán je pa tudi kot dober govornik ter je kot domačin slovenščine popolnoma vešč. Ponudnik ima torej vse lastnosti, katere se le morejo zahtevati od docenta, vsled česar se najbolje priporoča visokemu c. kr. deželnemu predsedstvu, da se nanj ozira.“

Ta ponudba rešila se je pri c. kr. naučnem ministerstvu, kamor jo je poročala kranjska deželna vlada, tako, da se glasom odločbe imenovanega ministerstva z dne 6. decembra 1848, št. 7478 na njo ni oziralo, kar se je poročalo magistratu proti vrnitvi „prošnjé“ ponudnika po c. kr. deželni vladi dne 6. januarija 1849, št. 42.³⁾

Ponudil se je namreč med tem tudi kriminalni aktuvar pri takratnem „k. k. Stadt- und Landrecht“ v Ljubljani Anton Mazgon, da bode imel izvanredna brezplačna predavanja o avstrijskem državljanskem pravu v slovenskem jeziku. Naučno ministerstvo je torej temu naročilo predavanja.

Predno se pa natančneje seznanimo o prvotni uredbi slovenske pravne akademije v Ljubljani, izpregovorimo nekoliko še o drugem znaku, da se je bilo nameravalo v Ljubljani ustanoviti tudi državoslovno fakulteto.

¹⁾ Mestni arhiv, fasc. 47/157.

²⁾ Ravno tam.

³⁾ Mestni arhiv, ravno tam.

Naučno ministerstvo dovolilo je namreč dne 10. novembra 1848. l., da se ustanovi v Ljubljani stolica o „občem računostvju.“¹⁾ Le-to vedo pričel je javno predavati uže meseca decembra navedenega leta c. kr. računski svetovalec Leopold Ledenig kot izvanredni docent na Ljubljanskem liceji. V nastopnem svojem govoru rekel je Ledenig med drugim: „Spominjajmo se pa hvaležno tudi nove uredbe v smislu časovnega duha, namreč učne svobode, vsled katere se je tudi na c. kr. liceji stolnega mesta Ljubljanskega ustanovila javna stolica računostvja, katera se je smela doslej ustanavljati redno le na vseučiliščih, stolica, katera tako zelo olajšuje marsikateremu domačinu in sosedu, kateri si mora to vedo po zakonu prisvojiti, da si pridobi gotovo službeno mesto, priliko, da si je priuči.“²⁾

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Illyrisches Blatt, 1849, št. 6. p. 2.

²⁾ Illyrisches Blatt, l. c, p. 22.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) § a 139. in 1042. obč. drž. zak. z ozirom na jednoletne prostovoljce.

Nedoletni J., sin gospe B. in jednoletni prostovoljec, zahajal je v A-jevo gostilno in napravil dolga na hrani in pijači v znesku 54 gld. A. vložil je pri m. d. okrajnem sodišči v C. tožbo proti materi B.

M. d. okrajno sodišče v C. ugodilo je tožbi z razsodbo z dne 30. marcija 1893, št. 4551 a le za slučaj, da stori tožitelj zavrnjeno mu prisego: da je res, da je dajal prostovoljcu J. jedi in pijače za skupni znesek 104 gld.

Razlogi:

Tožitelj zahteva od toženke plačilo zneska 54 gld. trdé, da je dajal jednoletnemu prostovoljcu ml. J. od aprila do oktobra meseca 1890. l. hrane in pijače za skupni znesek 104 gld.; da je pa J. plačal na račun tega dolga le 50 gld., — torej ostane še